

questa matèria; JCoromines ha òit *color de catxumbo* tractant-se d'un color indefinit, no clar. D'origen incert; potser d'aimarà *cachuma*, o més probablement del malai *cachunda*, port. *cachonda*, pasta masticària que s'extreu de la fusta d'aquest arbre (DCEC II, 609 GACHUMBO). J. G.

CATXURRERA, 'cadells' (planta). □ 1.ª doc.: 1839 (Lab.).

Es diu de diferents espècies de cadells: *Caulis daucoïdes*, *Turgenia latifolia* i *Lappa tomentosa*. Labèrnia inclou també *catxurro* com 'el fruit espinós de la catxurrera', i en realitat *catxurros* en pl. s'aplica també a la planta mateixa (AlcM registra el *Turg. latifolia* amb aquest nom a Vic, Conca de Tremp, Lleida, Pla d'Urgell, Benassal, GGirona, VocMaestr., p. 146); Sallent (BDC XVII, 12) recull *catxurrera* a Olot i Berga. Un dels noms d'aquesta planta en castellà és *cachurrera menor*, i tant en aquesta llengua com en català el mot en qüestió és un aragonèsisme; en arag. *cachurrera* com a sinònim de *lamparaza* i el fruit, *cachurro* estan documentats en fonts fidedignes (veg. DHiAcEsp., i Teixidor, *Flora Farmaceut.*, 787). L'aragonès Sieso, 1720, diu: «*cachurros*: botoncillo, cadillo lleno de púas, donde tiene su simiente cierta planta, que se assen a los vestidos y los mucden como los cachorrillos de perros» (Gili, *TesLexic.*). L'esmentat DHiAcEsp. dona *cachurro* com a forma usual del cast. *cachorro* a Navarra. Així, doncs, tenim en arag. *cachurro(s)* 'gossos, fruit espinós' el mateix desenvolupament semàntic que en el cat. *cadell* (veg. CADELL, aquí) i el cast. *cadillo* (DCEC I, 573), derivats tots dos de CATÈLLUS 'gosset'. L'esp. *cachorro*, com és sabut, suposa un primitiu *cacho* de *CATTŪLUS (DCEC I, 569b54-56).

Notem que la forma valenciana *catxillada* 'conjunt de les criatures d'un animal' (Escrig, MGadea), 'niarada', 'conjunt d'infants d'una família' (AlcM) també sembla tenir el seu origen en la forma aragonesa *cachil(l)ada* (treta d'un diminutiu de l'esmentat primitiu *cacho*). Cf. Sieso, 1720 *cachilada* «cafila, multitud, cuassi cachorrada --- del animal parido ---». D'altra banda, el tort. *catxillar* 'cadellar, parir un animal' (BDC III, 92, i BDC XIX, 114), sembla haver-se tret de *catxillada* damunt el model de *cadellar*. I *catxondejar-se* 'burlar-se, escarnir' (recollit per DAg. a Conca de Tremp) és un castellanisme a través de l'aragonès. J. G.

CAU, 'forat que serveix d'amagatall a certs animals (conills, guineus, fures, teixons, etc.), del ll. CAVUS 'buit', que ha donat també it. *cavo*, oc. *cau*, arag. *cado*, i cast. dial. *cavo* o *cao*.¹ □ 1.^a doc.: Llull (AlcM).

Llegim en Llull: «Les besties veg. que per paor de les gents s'amaguen en los *caus* e en les *coves*» (Contemp., 108.14); després en el dicc. de Rims de JMarch, 1052; «un *cau* de conills», 1489 (Alart, Inv-LC); 1501, Voc. Cat.-Alemany: «Lo *cau* (escriu per errada *cua*) di gruoben». Avui és mot usual en tot el territori català, i ha deixat molt de rastre a la topo-

nímia; en alguns llocs ja sembla designar, més que no un cau, un avenc o una caverna, com es pot jutjar pels topònims *Cau dels Moros*, *Cau de la Bauma Gran* (Pinell de Sols.) i *Cau dels Porcs* (Pinós).

Acc. *cau de la cuixa* 'part superior-interior de la cuixa' (en Miquel Parets, primera meitat del S. XVII: DAg.) i avui usual a Emp., Bagà i Cercs (AlcM). En el sentit figurat de 'retret privat' apareix ja en JRoig, *Spill*: «[Les monges tenen per a llurs amants] trapes, entrades, / per les taulades, / passos, atalls, / amagatalls, / *caus* e retrets» (5453). En la versió cat. del *Breviari d'Amor* es troba un ex. com a adj. però no és gaire segur que sigui genuí: «e sapiats que lo cel e'l mon es rodón per natura e es lo cel *caus* envers nos e environa la terra e l'aer» (citat pel DBal. del ms. Esp. 353 de Bibl. Nat. París); fa l'efecte de ser occitanisme,² però cf. el text del val. JEsteve: «bastons redons *caus* de dins on está amagat un coltell com miça spasa: bolones, --- fusti rotundí in quibus latet gladius» (citat per DAg.); en realitat, és molt possible que CAVUS hagi continuat com a adj. en català antic també. Per a la frase *a cau d'orella*, veg. CALÇ, i per a *cau* 'joc de cartes', veg. CAURE. Notem que *cau* amb el significat de 'galleda' [exs. en *Consolat*, i doc. de 1331, citats per DAg. i AlcM, i «It. XII *caus*, han-i iii d'esclafats», 1467, entre coses de cuina, text citat per DAg.] és un homònim derivat de CADUS 'gerro'.

DERIV.: *Cava* 'cornella (ocell)' (text del segle passat citat per DAg.), segons AlcM és de la comarca gironina; Sallent (BDC IX, 65) el dona de Caça i Palamós; com a nom de peix semblant a «la gerla --- molt negros de color --- i que fa gust de roca» (AlcM), està registrat per aquest diccionari a Palafrugell i Sant Feliu de Guíxols.³ *Cavera* 'cau' (un ex. en AlcM de l'escriptor Roig i Raventós, de Sitges o Blanes) i Cor. ha notat *caueres* de teixons entre Horsavinyà i Tordera (1927). *Encauar*, tr. 'fer que un conill es fiqui en un cau', i refl. 'ficar-se en un cau (un conill)', etc. està doc. des del S. XVI (AlcM): «Quina cridadiassa detrás dels conills! los que s'encauen vinga la fura --- ja se sent la falconada de la fura dins lo cau» (citat per DBal. de Bosch de la Trin.). *Encauat* 'tancat, recluds' (Belv.) i en G. Vidal i Val. (1834-93), *Rosada d'estiu*, 279: *viure encauat*; *encauament* (Lab.).

Cava, del llatí CAVA, adj. fem. 'buida'; 'cova' (ant.) [Llull, *Merav.* IV, 28: «1.ª cadella havia cadells en un loch, prés de una *cava* on estave un lop»; altre ex. en *Bibl. Rim.* (AlcM); «se amagaven per cavernes e *caues* devall terra», JEsteve (1489; citat per DAg.); 'excavació o galeria feta sota la terra per a fins militars' (ant.) [exs. de Jaume I, Desclot, Munt., en AlcM i DBal.]; avui *cava* 'mina d'aigua' és molt corrent en el País Valencià (Ondara, Agres, Benifallim, Busot, etc.), però el significat antic de 'cova' també s'ha conservat en alguns topònims: *la Caveta 'l Buitre* (Agres), *la C. la Neu* (Benifallim), forat natural on segons sembla guardaven la neu; *vena cava* (anat.) en Belv. *Cavarota* 'cau': «les raboses han *cavarotes* on se poden amagar; les aus han nius ---», St. Vicent F,